

מבט על, גיליון 916, 6 באפריל 2016

מדד הביטחון הלאומי: תמיכה ציבורית בהסדר על בסיס פתרון שתי המדינות לסכסוך הישראלי-פלסטיני

ציפי ישראלי

בחודשים האחרונים, סוגיית הסכסוך הישראלי-פלסטיני שבה לסדר היום הציבורי בישראל, בין היתר בעקבות העיסוק הגובר של הממשל המדיני-ביטחוני האמריקאי בסוגיה. חדשות לבקרים מתפרסמים סקרי דעת קהל בנושא. תרומה לבחינת הלכי הרוח בציבור הישראלי בהקשר זה גלומה בסקר דעת הקהל "מדד הביטחון הלאומי", המתבצע על ידי המכון למחקרי ביטחון לאומי. הסקר התקיים במסגרת מעקב עקבי ורב שנים, המתבצע מאז 1984 במטרה לעקוב אחר מגמות בדעת הקהל לגבי סוגיות מגוונות הקשורות לביטחון לאומי. ייחודו של המחקר הוא בכך שהוא מאפשר לבחון לעומק ולאורך זמן תהליכים וסוגיות, על בסיס מאגר מידע עשיר, מעמיק ומתעדכן.

הסקר האחרון, שנערך בנובמבר-דצמבר 2016, כסקרים קודמים שהתקיימו במסגרת המחקר, התבסס על מדגם מייצג של כ-800 נשאלים ונשאלות מקרב אוכלוסיית האזרחים הבוגרת בישראל – יהודים וערבים כאחד. הראיונות נערכו פנים מול פנים, בבתייהם של המשיבים. להלן יוצגו ממצאים בולטים מהסקר האחרון, שבוצע במסגרת "מדד הביטחון הלאומי", בהתבסס על תשובותיהם של הנשאלים מקרב האוכלוסייה היהודית.

האיום החמור ביותר: הסכסוך הישראלי-פלסטיני

מהמחקר עולה כי רוב הציבור (56 אחוזים) סבור שהסכסוך הישראלי-פלסטיני הוא האיום המרכזי שעומד כיום בפני מדינת ישראל (21 אחוזים סבורים כי איראן גרעינית מהווה איום מרכזי, 12 אחוזים – חזבאללה, ו-11 אחוזים – דאע"ש). סימון הסכסוך הישראלי-פלסטיני כאיום המרכזי עלה כבר בסקר הקודם שהתקיים במסגרת המחקר, עם פרוץ "גל הטרור" באוקטובר 2015. מדובר בעלייה משמעותית בהערכת חשיבותו של הסכסוך ביחס לסקרים קודמים. כך, למשל, בשנת 2014 רק 19 אחוזים מהנשאלים סברו כי מדובר באיום מרכזי. נראה כי הציבור הישראלי מבין שמדובר בסוגיה מרכזית שיש להידרש אליה. עוד עולה מהסקר כי התמיכה ברעיון "שתי מדינות לשני עמים" נותרה איתנה ביחס לממצאי הסקר הקודם (59 אחוזים מהציבור היהודי וכ-70 אחוזים מכלל הציבור בישראל – כולל אזרחי ישראל הערבים). התמיכה בפתרון "שתי מדינות" הייתה גבוהה ויציבה בשנים 2003-2013, הן בעתות משבר והן בזמן שגרה, וללא תלות בהרכב הממשלה (כ-70 אחוזים). כך, גם אם בשנתיים האחרונות ניכרת ירידה בתמיכה ברעיון, עדיין מדובר בתמיכה גבוהה ויציבה, וזאת למרות הקיפאון המדיני, מתחים הקשורים בתחומי חיים שונים בזירת הפנים בישראל, היות הממשלה ממשלת ימין מובהקת, וכן ההידרדרות הביטחונית מאז 2015.

אמנם, כאשר הוצגו לציבור הנגזרות המעשיות של נוסחת "שתי מדינות" או כשולבה בין אפשרויות המענה לשאלות האפשרות של "משאל עם", התמיכה ירדה מעט, אבל עדיין מדובר בתמיכה גבוהה. כלומר, הציבור בישראל, מעוניין בהיפרדות מהפלסטינים בצורה זו אחרת. ניתן להניח, שאם ממשלה ישראלית תגיש בעתיד הסכם מסוג כזה או אחר למשאל עם, הוא יזכה לתמיכת רוב גבוה עוד יותר. זאת, במיוחד לאור השיעור הגבוה של ה"לא יודעים" והמתלבטים בין המשיבים, אשר נע סביב 20-27 אחוזים.

מענים לשאלה חדשה, שנוספה לסקר האחרון שבוצע במסגרת המחקר, העלו תמונה ברורה יותר. הנשאלים נשאלו מהי, לדעתם, האופציה הטובה ביותר עבור ישראל בסוגיית הסכסוך הישראלי-פלסטיני בתקופה הקרובה. על פי המענים, רוב הציבור (61 אחוזים) מעוניין בהסדר, בין שמדובר ב"הסדר קבע" (37

אחוזים) ובין שמדובר ב"הסדרי ביניים בדרך לקבע" (24 אחוזים). 10 אחוזים בלבד הביעו עניין בסיפוח כל שטחי יהודה ושומרון, ו-17 אחוזים הביעו תמיכה בהמשך המצב הקיים.

נראה, אם כן, כי בין התפיסה שלפיה הזמן שעובר פועל לטובת ישראל, לבין התפיסה שהזמן פועל לרעתה, רוב הציבור גורס כי הזמן פועל לרעה וניכרת הבנה כי המדיניות הפסיבית שישראל נוקטת והקיפאון המדיני מזיקים לטווח ארוך. במילים אחרות, הציבור מבין את הבעייתיות הגלומה במציאות של מדינה דו-לאומית ומביע חשש מהיווצרותה. הרצון בהיפרדות בא לידי ביטוי גם בהתייחסות ללב המחלוקת – ההתנחלויות.

תמיכה ציבורית בפינוי יישובים בהסדר קבע או באופן עצמאי (חד-צדדי)

בדומה לתוצאות שעלו מן הסקר הקודם, הסקר האחרון הצביע על כי רוב הציבור (69 אחוזים) מוכן לפנות יישובים ביהודה ושומרון במסגרת הסכם קבע: 16 אחוזים הביעו מוכנות לפנות את כל היישובים ו-53 אחוזים תמכו בפינוי היישובים שמחוץ לגושים. לעומת זאת, 31 אחוזים הביעו התנגדות לפנות יישובים בכל תנאי.

ממצא נוסף הוא האפשרות לפינוי יישובים במסגרת הערכות עצמאית מחודשת (חד-צדדית) על ידי ישראל. אם בעבר, ובעיקר אחרי ההתנתקות מרצועת עזה, הציבור התנגד לפינוי חד-צדדי של יישובים, כיום, ובדומה לממצאי הסקר הקודם, ניכרת תמיכה גם בפינוי כזה (59 אחוזים).

נראה שהשילוב של התרחקות מההתנתקות מעזה, לצד הקיפאון המדיני הנמשך וגל הטרור הפלסטיני, הביא לכך שהציבור מוכן לפנות יישובים גם ללא הסדר קבע ובאופן חד-צדדי. יחס הציבור לפינוי יישובים מלווה חששות, אבל ניכרת מודעות לקושי, אולי לא-היכולת, לקדם פתרון כלשהו בלי ויתור על שטח. ממצא זה בולט במיוחד כאשר שאלת הוויתור על שטח מוצגת בהקשר של אזורים ספציפיים: מניתוח ממצאי הסקר עולה בבירור שיש טווח של גישות כלפי אזורים שונים, ואלה משקפות קשר שונה שישראלים חשים לכל אזור – ראייה את משמעותו הדתית, ההיסטורית והביטחונית. האזורים שבאופן עקבי קיימת התנגדות בעשור האחרון, לויתור עליהם, הם גוש עציון, מערב השומרון ובקעת הירדן. רק 13-24 אחוזים מהנשאלים מוכנים להחזיר שטחים אלה. לעומת זאת, ניכרת נכונות גבוהה – 69 אחוזי תמיכה בסקר האחרון – להחזרת שטחים בעומק השטח, שאינם חלק מהגושים. יש לציין כי בסקר האחרון הניסוח שונה מ-"החזרת ההתנחלויות המבודדות" ל-"שטחים שאינם חלק מהגושים" ואחוזי התמיכה עלו מ-63 אחוזים ל-69 אחוזים. מכאן עולה כי כשני שלישים מהציבור, על פי ממצאי המדגם המייצג, מוכנים לפנות התנחלויות בדרך זו או אחרת, גם אם לא מדובר בהסדר קבע. כן ניכרת אבחנה ברורה בין גושי ההתנחלויות הגדולים לבין התנחלויות קטנות ומבודדות.

בנוסף נבחנו עמדות הציבור בשאלת המדיניות שכדאי שישראל תאמץ בנוגע לבנייה בהתנחלויות. ממצאי הסקר הצביעו על כי רוב הציבור מעוניין לבנות אך ורק בגושי ההתנחלויות (38 אחוזים) או לא לבנות בכלל (20 אחוזים). וביתר פירוט: 21 אחוזים סבורים כי יש לבנות בכל ההתנחלויות לצרכי הגידול הטבעי בלבד, ושיעור זהה מן הנשאלים הביע תמיכה בתנופת פיתוח גדולה בכל יהודה ושומרון.

לסיכום, סקרי דעת הקהל של המכון למחקרי ביטחון לאומי מצביעים על כי דעת הקהל בנושא הסכסוך הישראלי-פלסטיני יציבה ועקבית לאורך שנים. במובנים רבים, ממצאי הסקרים מבטאים את הקול הדומם, קול האמצע המתאפיין בעקביות לאורך זמן. ממצאים אלה מאתגרים את הסטטוס קוו המדיני, שכן הם משקפים אמונה של הציבור בפתרון מדיני ומוכנות לפנות חלק מהיישובים, הגם שניכרת מודעות לקושי בהגעה לפתרון קבע באבחה אחת. השיח בנושא הסכסוך מבוסס על הפרדיגמה של "שתי מדינות", שהתעצבה אחרי שנחתמו הסכמי אוסלו, לעומת "המשך המצב הקיים". אולם, הממצאים גם משאירים כר נרחב ליצירתיות מנהיגותית ו"מרחב תמרון" למנהיגות הפוליטית בהקשר התהליך המדיני עם הפלסטינים, כל עוד העיקרון המנחה הוא היפרדות של ישראל מרוב האוכלוסייה הפלסטינית שביהודה ושומרון.